

УКРАЇНА

(19) UA (11) 32714 (13) U

(51) МПК (2006)

G01N 31/22

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІОПИС
ДО ПАТЕНТУ
НА КОРИСНУ МОДЕЛЬвидається під
відповідальність
власника
патенту

(54) СПОСІБ ЕКСТРАКЦІЙНО-ФОТОМЕТРИЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ДІНІТРОБЕНЗОЙНОЇ КИСЛОТИ

1

2

(21) u200800751

(22) 22.01.2008

(24) 26.05.2008

(46) 26.05.2008, Бюл.№ 10, 2008 р.

(72) БАЗЕЛЬ ЯРОСЛАВ РУДОЛЬФОВИЧ, UA,
КРАВЧУК РОМАН БОРИСОВИЧ, UA, ГНИДА МАГ-
ДАЛИНА ПАВЛІВНА, UA, ЧОПЕЙ ІВАН ВАСИЛЬО-
ВИЧ, UA, ЛОШАК МАРИНА ЯРОСЛАВІВНА, UA,
ЗИМОМРЯ ІВАН ІВАНОВИЧ, UA(73) УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕР-
СИТЕТ, UA

(57) Спосіб екстракційно-фотометричного визна-
чення динітробензойної кислоти, що включає утво-
рення йонного асоціату динітробензойної кислоти з
органічною основою, екстракцію його бензином і
наступне фотометрування екстрактів, який **відрізн-
няється** тим, що як органічну основу використо-
вують основний барвник 1,3,3-триметил-2-[(1E,3E)-
5-(1,3,3-триметил-2,3-дигідро-1H-2-індолу)-1,3-
пентадієніл]-3,3a-дигідро-2H-індолю йодид, а пе-
реведення в йонний асоціат проводять при концен-
трації барвника ТТПІ 0,0001 моль/л, кислотності
середовища pH 3-6.

Корисна модель відноситься до аналітичної
хімії, а саме до способів фотометричного
визначення динітробензойної кислоти.

Динітробензойна кислота (ДНБК) у спиртових
та водно-спиртових розчинах поглинає світло в
ультрафіолетовому діапазоні. Тому можливе її
пряме спектрофотометричне визначення. Проте
інтенсивність забарвлення речовини, а, значить, і
чутливість такого способу її спектрофотометрич-
ного визначення, невисока. Молярний коефіцієнт
поглинання етанольних розчинів ДНБК в
максимумі (210nm) становить $1,3 \cdot 10^2$.
Селективність методу також невисока, так як
чимало розчинів інших органічних речовин
поглинають світло в цій же області [1].

Відомий екстракційно-фотометричний спосіб
визначення динітробензойної кислоти, що базу-
ється на її здатності утворювати комплекси (йонні
асоціати) з основними барвниками. Так, йонний
асоціат динітробензойної кислоти із барвником
бутилпродаміном [2] екстрагується бенzenом з кис-
лого середовища (pH 4,1). Максимум поглинання
екстракту знаходиться при 565nm і характеризу-
ється доволі високою інтенсивністю забарвлення.

Недоліком приведеного аналогу є те, що в ро-
боті не приводиться жодних хіміко-аналітичних чи
метрологічних оцінок цього способу визначення
динітробензойної кислоти.

Найбільш близьким за технічною сутністю та
досягаємим результатом до заявляемого є спосіб
фотометричного визначення динітробензойної
кислоти, який передбачає використання як аналі-

тичної форми для екстракційно-фотометричного
визначення динітробензойної кислоти її йонного
асоціату з барвником астрафоксином FF. Продук-
ти реакції мають склад 1:1, а їх максимум світло-
поглинання знаходиться при 555nm. Молярний
коефіцієнт світлопоглинання забарвлених бензе-
нових екстрактів динітробензойної кислоти стано-
вить $9,1 \cdot 10^3$.

Недоліком прототипу є невисока чутливість і
селективність способу. Максимум екстракції дині-
тробензойної кислоти спостерігається в дуже вузь-
кому інтервалі pH (2,4-3,1). Для визначення необ-
хідно створювати великий надлишок реагенту.
Визначенню нитробензойної кислоти заважає при-
сутність саліцилової, нітросаліцилової, фталевої,
нітрофталевої, пікринової та деяких інших кислот
[3].

Завданням корисної моделі є збільшення чут-
ливості та селективності способу екстракційно-
фотометричного визначення динітробензойної
кислоти, спрощення методики та покращення ін-
ших метрологічних характеристик.

Поставлене завдання досягається таким чи-
ном, що згідно способу екстракційно-
фотометричного визначення динітробензойної
кислоти, який включає в себе утворення йонного
асоціату динітробензойної кислоти з органічною
основою, екстракцію його бенzenом і наступне
фотометрування екстрактів, який відрізняється
тим, що як органічну основу використовують осно-
вний барвник 1,3,3-триметил-2-[(1E,3E)-5-(1,3,3-
триметил-2,3-дигідро-1H-2-індолу)-1,3-

(13) U

(11) 32714

(19) UA

пентадієніл]-3,3а-дигідро-2Н-індолю йодид (ТТПІ), а переведення в іонний асоціат проводять при концентрації барвника 0,0001моль/л, та кислотності середовища рН 3-6.

За таких умов молярний коефіцієнт поглинання екстрактів іонного асоціату становить $0,7 \cdot 10^4$ (при 655нм), а визначенню не заважають надлишки фенолу, його моновіттропохідних, а також бензойної, фталевої саліцилової, сульфосаліцилової, феніларсонової кислот.

Забарвлення екстрактів іонного асоціату стійке щонайменше годину. Вміст динітробензойної кис-

лоти визначають за калібрувальним графіком, побудованим аналогічно. Закон Бера справджується в інтервалі зміни концентрації динітробензойної кислоти 2-300мкг/мл. Межа визначення, розрахована за 3S-критерієм ($n=10$; $P=0,95$), рівна 1,6мкг/мл. Відносне стандартне відхилення (S_r) при визначенні 20мкг ДНБК складає 0,04 ($n=10$, $P=0,95$).

Нижче приведено експериментальні дані (табл. 1-3), що доказують суттєвість рН водного розчину, концентрацій барвника та динітробензойної кислоти, часових факторів.

Таблиця 1

Вплив кислотності середовища на оптичну густину екстрактів іонного асоціату ДНБК з ТТПІ

рН	2	3	4	5	6	7	8	9
$\Delta A_{\text{ДНБК}}$	0,21	0,38	0,44	0,48	0,37	0,21	0,15	0,12

Таблиця 2

Вплив концентрації барвника ТТПІ на оптичну густину екстрактів іонного асоціату

Сттпі 10^{-4}M	0,2	0,6	1,0	1,2	1,5	1,8	2,0
$\Delta A_{\text{ДНБК}}$	0,05	0,22	0,447	0,389	0,350	0,284	0,280

Таблиця 3

Стійкість оптичної густини екстрактів іонного асоціату динітробензойної кислоти з барвником ТТПІ у часі

Час хвилини	1	5	10	15	20	30	60
$\Delta A_{\text{ДНБК}}$	0,48	0,46	0,47	0,46	0,46	0,47	0,46

Приклад.

Для експериментальної перевірки запропонованого способу проведено визначення динітробензойної кислоти в модельних сумішах.

Аналізуємий розчин вносять в градуйовані пробірки з притертими пробками, додають 0,5мл 10^{-3} моль/л розчину ТТПІ, 1мл аміачно-ацетатного буферного розчину з рН 5,0 і доводять об'єм дистильованою водою до 5мл. Вміст пробірок перемішують, а тоді додають 5мл бензену і екстрагують протягом 30 секунд. Після розділення фаз екстракт відділяють, центрифугують і вимірюють оптичну густину на спектрофотометрі при $\lambda=655\text{нм}$ в кюветі з $1=1$ см відносно дистильованої води. Вміст динітробензойної кислоти визначають за калібрувальним графіком, побудованим аналогічно. Закон Бера справджується в інтервалі зміни концентрації ДНБК 2-300мкг/мл, мкг/мл. Межа визначення, розрахована за 3S-критерієм ($n=10$; $P=0,95$), становить 1,6мкг/мл. Відносне стандартне відхилення (S_r) при визначенні 20мкг ДНБК складає 0,04 ($n=10$, $P=0,95$).

Таким чином, використання запропонованого способу екстракційно-фотометричного визначення динітробензойної кислоти забезпечує високу чут-

ливість і селективність аналізу. Спосіб є простим, не потребує використання високо токсичних та складних сумішей екстрагентів. Суттєвою перевагою способу є можливість проводити визначення в присутності фенолу, нітрофенолів, а також бензойної, фталевої саліцилової, сульфосаліцилової, феніларсонової кислот.

Спосіб може бути використаний у заводських, науково-дослідних, хіміко-аналітичних лабораторіях.

Джерела інформації:

1. Коренман И.М. Методы определения органических соединений. -М.:Химия, 1975.- С.322.
2. Коренман И.М., Шеянова Ф.Р., Калугин А.А. Основные красители как реактивы на ароматические карбоновые кислоты // Труды по химии и химической технологии. - Горький. - 1967. - вып. 2. - С. 117-120.
3. Коренман И.М., Шеянова Ф.Р., Калугин А.А. Основные красители как реактивы на ароматические карбоновые кислоты // Труды по химии и химической технологии. -Горький. - 1968. - вып. 1. -С. 127-133. -прототип.